

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه روانشناسی

روانشناسی عمومی

عنوان

رابطه ابعاد شخصیتی و سبک زندگی با ترتیب تولد

از

زهرا اطمینان

استاد راهنما:

دکتر سید موسی کافی

استاد مشاور:

مصطفی جعفری

۱۳۸۹ / ۷ / ۴

مرداد ۱۳۸۸

أ

کتابخانه مرکزی
سبزگنج

۱۴۱۷۵۰

تقدیم به پدر عزیزم،

که راهنمایی‌هایش، ادامهٔ راه را برایم هموار می‌سازد.

تقدیم به مادر مهربانم،

که محبتش، چون نوری است، که انتهای راه را برایم روشن می‌نماید.

تقدیر و تشکر

این پایان‌نامه، با هدف بررسی رابطه بین سبک زندگی و ابعاد شخصیت با ترتیب تولد انجام شد. اما در به ثمر رسیدن این تلاش، افرادی بودند که راهنمایی‌ها و کمک‌هایشان، نقش بسزایی را ایفا نمود. لذا قدردانی از حمایت‌ها و زحمات این عزیزان، کوچکترین کار ممکن است.

صمیمانه از زحمات جناب آقای دکتر سید موسی کافی، که در تمامی مراحل این کار پشتیبان و حامی من بودند، تشکر و قدردانی می‌کنم. همچنین از جناب آقای مصطفی جعفری در مقام استاد مشاور سپاسگزارم. در پایان جا دارد از زحمات دوستان عزیزم، ماندانا عبدالکریمی و سمانه جوان نیز تشکر کنم.

زهره اطمینان

چکیده فارسی.....	ر.....
چکیده لاتین.....	ز.....

فصل اول: گستره علمی پژوهش

مقدمه.....	۲.....
۱-۱ بیان مسئله.....	۵.....
۲-۱ ضرورت و اهمیت موضوع پژوهش.....	۱۰.....
۱-۲-۱ اهمیت نظری پژوهش.....	۱۱.....
۲-۲-۱ اهمیت عملی پژوهش.....	۱۲.....
۳-۱ اهداف پژوهش.....	۱۲.....
۱-۳-۱ هدف اصلی.....	۱۲.....
۲-۳-۱ هدف فرعی.....	۱۲.....
۴-۱ فرضیه‌های پژوهش.....	۱۲.....
۵-۱ تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها.....	۱۳.....
۱-۵-۱ سبک زندگی.....	۱۳.....
۲-۵-۲ شخصیت.....	۱۳.....
۳-۵-۳ ترتیب تولد.....	۱۴.....

فصل دوم: مروری بر پیشینه‌های عملی و نظری پژوهش

مقدمه.....	۱۶.....
۱-۲ سبک زندگی.....	۱۸.....
۱-۱-۲ انواع سبک زندگی.....	۱۸.....
۲-۱-۲ پیدایش سبک زندگی.....	۲۰.....
۳-۱-۲ عوامل مؤثر بر شکل‌گیری سبک زندگی.....	۲۱.....
۱-۲-۳-۱ عوامل زیست‌شناختی.....	۲۲.....
۲-۳-۱-۲ عوامل روانی اجتماعی.....	۲۳.....
۱-۲-۳-۱-۲ جو خانوادگی.....	۲۴.....
۲-۳-۱-۲ سبک‌های فرزند پروری.....	۲۷.....
۳-۲-۳-۱-۲ ارزش‌ها و چگونگی انتقال آن‌ها.....	۲۹.....
۴-۲-۳-۱-۲ فرهنگ، همسایه‌ها و مدرسه.....	۲۹.....
۵-۲-۳-۱-۲ پیکربندی خانوادگی.....	۳۰.....
۴-۱-۲ سبک زندگی و ترتیب تولد.....	۳۳.....
۱-۴-۱-۲ تک فرزندان.....	۳۳.....
۲-۴-۱-۲ فرزند اول.....	۳۵.....
۳-۴-۱-۲ فرزندان میانی.....	۳۶.....

۳۸	۲-۱-۴-۴ فرزند آخر
۴۱	۲-۲ شخصیت
۴۴	۲-۲-۱ نظریه‌های تبیین کننده شخصیت
۵۰	۲-۲-۲ رابطه شخصیت و ترتیب تولد
۵۳	۲-۲-۳ چگونگی تأثیرگذاری ترتیب تولد بر شخصیت
۵۵	۲-۲-۴ طبقه‌بندی و مقایسه شخصیت فرزندان بر اساس ترتیب تولد
۵۹	۲-۲-۴-۱ فرزند اول
۶۱	۲-۲-۴-۲ فرزند میانی
۶۲	۲-۲-۴-۳ فرزند آخر
۶۴	۲-۲-۴-۴ تک فرزند
۶۷	۲-۲-۵ پیکربندی خانواده و شخصیت
۶۷	۲-۲-۵-۱ تأثیر تعداد اعضای خانواده بر شکل‌گیری شخصیت
۶۹	۲-۲-۵-۲ تأثیر فاصله سنی بر شخصیت
۷۱	۲-۲-۵-۳ تأثیر جنسیت بر شخصیت
۷۴	۲-۲-۶ نقد مطالعات مربوط به ترتیب تولد از دیدگاه مخالفان
۸۱	۲-۳ خلاصه فصل

فصل سوم: فرآیند روش پژوهش

۸۵	مقدمه
۸۵	۳-۱ طرح پژوهش
۸۵	۳-۲ جامعه آماری، گروه نمونه و روش نمونه‌گیری
۸۵	۳-۲-۱ جامعه آماری پژوهش
۸۶	۳-۲-۲ گروه نمونه و ویژگی‌های آن
۸۶	۳-۲-۳ روش نمونه‌گیری
۸۷	۳-۳ ابزارهای اندازه‌گیری: معرفی ابزارها و ویژگی‌های روانسنجی آنها
۸۷	۳-۳-۱ پرسشنامه سبک زندگی آدلری
۹۱	۳-۳-۲ پرسشنامه سنجش صفات پنج‌گانه شخصیتی
۹۷	۳-۴ روش اجرای پژوهش
۹۷	۳-۵ روش‌های آماری تحلیل داده‌ها
۹۸	۳-۶ خلاصه فصل

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش

۱۰۰	مقدمه
۱۰۰	۴-۱ بررسی شاخص‌های توصیفی داده‌ها
۱۰۳	۴-۲ بررسی فرضیه‌های اصلی پژوهش
۱۲۳	۴-۳ بررسی فرضیه‌های فرعی پژوهش

۱۲۶.....	۴-۴ خلاصه فصل.....
فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری	
۱۲۸.....	مقدمه.....
۱۲۹.....	۱-۵ خلاصه نتایج.....
۱۲۹.....	۲-۵ بحث و نتیجه‌گیری.....
۱۳۹.....	۳-۵ محدودیت‌های پژوهش.....
۱۳۸.....	۴-۵ پیشنهادهای پژوهش.....
۱۴۰.....	۵-۵ خلاصه فصل.....

منابع و مأخذ

۱۴۳.....	منابع فارسی.....
۱۴۵.....	منابع لاتین.....
۱۴۹.....	پیوست.....

- جدول ۴-۱-۱: میانگین، انحراف معیار فرزندان اول، میانی، آخر در مقیاس‌های سبک‌زندگی..... ۱۰۱
- جدول ۴-۱-۲: میانگین، انحراف معیار فرزندان اول، میانی، آخر در ابعاد شخصیتی پنج‌گانه..... ۱۰۲
- جدول ۴-۲-۱: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی نیاز به تأیید بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۰۳
- جدول ۴-۲-۲: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۰۴
- جدول ۴-۲-۳: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی کنار آمدن بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۰۵
- جدول ۴-۲-۴: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۰۵
- جدول ۴-۲-۵: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی مسئولیت‌پذیری بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۰۶
- جدول ۴-۲-۶: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۰۷
- جدول ۴-۲-۷: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی محتاط بودن بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۰۷
- جدول ۴-۲-۸: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۰۸
- جدول ۴-۲-۹: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی تعلق یا علاقه اجتماعی بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۰۸
- جدول ۴-۲-۱۰: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۰۹
- جدول ۴-۲-۱۱: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی کمال‌گرایانه بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۱۰
- جدول ۴-۲-۱۲: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۱۰
- جدول ۴-۲-۱۳: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی مستحق بودن بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۱۱
- جدول ۴-۳-۱: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۱۱
- جدول ۴-۳-۱۵: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی مورد علاقه بودن بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۱۲
- جدول ۴-۲-۱۶: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۱۲
- جدول ۴-۲-۱۷: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی ملائمت بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۱۳
- جدول ۴-۲-۱۸: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۱۴
- جدول ۴-۲-۱۹: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی سخت‌گیرانه بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۱۵

- جدول ۴-۲-۲۰: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۱۵
- جدول ۴-۲-۲۱: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی سبک زندگی کلی بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۱۵
- جدول ۴-۲-۲۲: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۱۶
- جدول ۴-۲-۲۳: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی بُعد روان رنجوری بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۱۷
- جدول ۴-۲-۲۴: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۱۷
- جدول ۴-۲-۲۵: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی بُعد برون گرایی بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۱۸
- جدول ۴-۲-۲۶: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۱۹
- جدول ۴-۳-۲۷: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی بُعد گشادگی نسبت به تجارب بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۱۹
- جدول ۴-۲-۲۸: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۲۰
- جدول ۴-۲-۲۹: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی بُعد توافق پذیری بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۲۰
- جدول ۴-۲-۳۰: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۲۱
- جدول ۴-۲-۳۱: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی بُعد وظیفه شناسی بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۲۱
- جدول ۴-۲-۳۲: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۲۲
- جدول ۴-۲-۳۳: تحلیل رگرسیون چند متغیری برای پیش بینی نمره کل نئو بر اساس رتبه تولد و پیکر سنجی خانواده..... ۱۲۲
- جدول ۴-۲-۳۴: نتایج مربوط به رگرسیون چندمتغیره همزمان..... ۱۲۳
- جدول ۴-۳-۱: نتایج آزمون شفه مربوط به مقایسه میانگین های فرزندان اول، میانی، آخر در مقیاس های معنادار سبک زندگی..... ۱۲۴
- جدول ۴-۳-۲: نتایج آزمون شفه مربوط به مقایسه میانگین های فرزندان اول، میانی، آخر در مقیاس های معنادار شخصیت..... ۱۲۵

رابطه ابعاد شخصیتی و سبک زندگی با ترتیب تولد

زهرا اطمینان

در این پژوهش رابطه بین ترتیب تولد، سبک زندگی و شخصیت دانشجویان بررسی شد تا سهم متغیر ترتیب تولد در میزان واریانس سبک زندگی و شخصیت مشخص شود. با این هدف ۳۶۸ نفر از دانشجویان به شیوه خوشه‌ای از میان ۷ دانشکده دانشگاه گیلان انتخاب شدند و این افراد همزمان به دو پرسشنامه موفقیت بین فردی آدلری- نسخه بزرگسالان و شخصیت نئو پاسخ دادند. بعد از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و با استفاده از تحلیل‌های رگرسیونی چند متغیری، مطابق با فرضیه‌های پژوهش، نتایجی به شرح ذیل به دست آمد.

در جهت پاسخ به هدف اصلی پژوهش مشخص شد که از میان سبک‌های زندگی، هر پنج سبک زندگی اصلی (نیاز به تأیید، کنار آمدن، مسئولیت‌پذیری، محتاط بودن، تعلق یا علاقه اجتماعی) رابطه معناداری با متغیرهای پیش‌بین از جمله ترتیب تولد، جنسیت، تحصیلات والدین داشت. به علاوه از بین پنج بُعد شخصیتی نئو، سه بُعد روان‌رنجوری، برون‌گرایی و وظیفه‌شناسی ارتباط معناداری با متغیرهای پیش‌بین داشت.

*کلید واژه: ترتیب تولد، سبک زندگی، شخصیت

Abstract

The relation between personality dimensions and life style with birth -order
Zahra Etminan

This study examined the relation between birth order with life style and personality in Student's. The purpose of this study is to determine the role of birth order variable on life style and personality variance. With this aim, 368 students were selected from between seven Colleges of Guilan University with style of clustery sampling. Each of these students filled out two diffrent questionnaires (Basic Adlerine Scale for Interpersonal success _ adult form (BASIS-A), NEO personality scale). After collecting questionnaires and analyzing findings by using multi variable regression analytic method correspondent with hypotheses of this study, results indicated that there is a significant relation between all of main life styles (wanting recognition, going along, taking charge, belonging social interest, being cautious) with provident variables such as birth order, sex and education of parents. Also there is a significant relation between three dimensions of Big-five personality scale (neurotic, Extraversion, conscientiousness) and provident variables.

Keywords: birth order, life style, personality

فصل اول

مقدمه و کلیات طرح پژوهش

مقدمه

در روانشناسی نوین، آدلر^۱ (۱۹۲۷) از جمله نظریه پردازانی بود که از نقش مهم ترتیب تولد^۲ سخن گفته و معتقد بود که شخصیت و سبک زندگی^۳ فرد، تحت تأثیر جایگاه وی در خانواده نسبت به خواهرها و برادرها قرار دارد. آدلر (۱۹۳۲)، همچنین او معتقد بود "ما در نتیجه تفاوت سنی خود با همسایران^۴ یا این که اصلاً خواهر یا برادری داشته باشیم، در معرض موقعیت‌های اجتماعی و تربیت والدینی متفاوتی قرار داریم (به نقل از شولتز^۵ و شولتز^۶، ۱۳۸۶).

ترتیب تولد در نظریه آدلری به خاطر تأثیرگذاری آن بر سبک زندگی و نوع شخصیت فرد و میزان علاقه اجتماعی^۷ وی، بسیار مهم است. آدلر (۱۹۳۱)، ادعا کرد که موقعیت دو فرزند یک خانواده هرگز یکسان نیست. هر کودک سبک زندگی خود را در تلاش برای سازگار نمودن خود با شرایط ویژه‌اش، نشان می‌دهد. سبک یا شیوه زندگی کودک در ۴ یا ۵ سالگی آن‌چنان محکم شکل می‌گیرد که بعداً تغییر دادن آن مشکل است. سبک زندگی منحصر به فرد هر شخص، هنگامی شکل می‌گیرد که فرد سعی می‌کند از موقعیت محقر درک شده به موقعیت برتری برسد و برای دستیابی به هدف ذهنی و ناخودآگاه مطلوب خود،

---

^۱ -Adler

^۲ -birth-order

^۳ -life-style

^۴ -sibling

^۵ - Duane Sibling

^۶ -Sydney Schultz

^۷ -social interest

تلاش می‌کند. سبک زندگی چهارچوب هدایت کننده‌ای برای تمام رفتارهای بعدی فرد است و ماهیت آن به تعامل‌های اجتماعی، به ویژه ترتیب تولد فرد در خانواده و ماهیت رابطه والد-فرزند بستگی دارد (آنسباچر^۱، ۱۹۵۶؛ به نقل از سارویان^۲، ۱۹۹۰). آدلر چهار سبک زندگی شامل: تیپ سلطه جو^۳، تیپ

گیرنده^۴، تیپ دوری جو^۵ و تیپ مفید برای جامعه^۶، را معرفی کرد (به نقل از شولتز و شولتز، ۱۳۸۶).

در مورد نحوه شکل‌گیری سبک زندگی، آدلر (۱۹۲۷) بر این عقیده بود که: "ترتیب تولد عامل اجتماعی تأثیرگذار مهمی در کودکی است، عاملی که سبک زندگی خود را از آن به وجود می‌آوریم. همچنین ما خودمان، شخصیت و منش^۷ خویش را به وجود می‌آوریم". سبک زندگی چهارچوب هدایت کننده‌ای برای تمام رفتارهای بعدی می‌باشد و ماهیت آن به تعامل‌های اجتماعی، به ویژه ترتیب تولد و ماهیت رابطه والد و فرزند بستگی دارد (به نقل از شولتز و شولتز، ۱۳۸۶). در این رابطه گفروور^۸ (۲۰۰۳)، معتقد است که ارتباط معناداری بین سبک زندگی و ترتیب تولد وجود دارد.

مُین ساید^۹ (۲۰۰۴)، بیان می‌کند از دیدگاه آدلر قدرت‌طلبی در میان همشیرها، بر این‌که چگونه کودکان خودشان را از دیگر فرزندان متمایز می‌کنند، یا این‌که چگونه شخصیت‌شان را رشد می‌دهند، تأثیر می‌گذارد. از این دیدگاه کشمکش‌های قدرت که میان همشیرها رخ می‌دهد، انگیزه افراد برای نزاع جهت موفقیت و برتری در طول زندگی‌شان را شکل می‌دهد. همچنین ساتون اسمیت^{۱۰} و روزنبرگ^{۱۱} (۱۹۷۰) اظهار می‌کنند که کشمکش قدرت یک عنصر مهم در شکل‌گیری شخصیت به شمار می‌رود. بنابراین آدلر معتقد است برتری جویی^{۱۲} جهان‌شمول است. اما افراد برای رسیدن به این هدف از شیوه‌های گوناگونی استفاده می‌کنند

¹ -Ansbacher

² -Saroyan

³ -dominant type

⁴ -getting type

⁵ -avoiding type

⁶ -socially useful type

⁷ -character

⁸ -Gfroerer

⁹ -Moin Syed

¹⁰ -Sutton-Smith

¹¹ -Rosenberg

¹² -superiority

مسأله

و الگوی منحصر به فردی از ویژگی‌ها، رفتارها و عادت‌ها را پرورش می‌دهند که آدلر آن را سبک زندگی نامید (نقل از سوپرینا^۱، ۲۰۰۶).

فرزندان با این‌که والدین یکسانی دارند و در یک خانه زندگی می‌کنند ولی محیط‌های اجتماعی همانندی ندارند. بزرگتر یا کوچکتر بودن همشیرها و قرار گرفتن در معرض نگرش‌های متفاوت والدین، شرایط کودکی متفاوتی را به بار می‌آورند که به تعیین شخصیت کمک می‌کنند. بنابراین مناسباتی که در بین همشیرها برقرار است از نظر تربیتی و تشکیل شخصیت، از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشند (آدلر، ۱۳۶۱).

پژوهش در حیطه ترتیب تولد از زمانی که آدلر (۱۹۲۷) نظریه روانشناسی فردی^۲ را مطرح نمود، بطور وسیعی پذیرفته شده است. لذا پیشینه گسترده‌ای در زمینه ارتباط ترتیب تولد و ویژگی‌های شخصیتی وجود دارد. مطالعات بسیاری تأثیر جایگاه تولد را بر رشد شخصیت در خواهرها و برادران بررسی کرده‌اند (بیر^۳ و هورن^۴، ۲۰۰۰).

در واقع، این عقیده که ترتیب تولد تأثیر مهمی بر شخصیت افراد دارد، پدیده تازه ای نیست. گالتن^۵ در سال ۱۸۷۴ مطرح کرد که دانشمندان برجسته مرد معمولاً از فرزندان اول خانواده هستند (فورر^۶، ۱۹۶۹؛ به نقل از بک^۷، ۲۰۰۵). در این راستا از ۶۳۲ مطالعه که طی سال‌های ۱۹۳۰ تا ۱۹۸۳ با موضوع ترتیب تولد انجام گرفته بود، ۲۴۰ مورد از آن‌ها اختصاصاً شخصیت را مورد مطالعه قرار داده‌اند (استوارت^۸ و استوارت، ۱۹۹۵؛ به نقل از بک، ۲۰۰۵). برای مثال، جانگ^۹ (۱۹۹۶) و بورکنو^{۱۰} (۲۰۰۱) در پژوهش‌های خود در زمینه رابطه بین شخصیت و ترتیب تولد با استفاده از پرسشنامه‌های شخصیت، پیشنهاد کرده‌اند که تقریباً ۳۵ درصد از واریانس شخصیت را می‌توان براساس ترتیب تولد تبیین کرد (به نقل از بک، ۲۰۰۵).

¹-Suprina

²-Individual Psychology

³- Beer

⁴-Horn

⁵-Galton

⁶-Forer

⁷-Beck

⁸-Stewart

⁹-Jang

¹⁰-Borkenau

مسئله

همچنین روزنبلت^۱ و اسکاگرگ^۲ (۱۹۷۴) در یک مطالعه با نمونه‌ای متشکل از ۳۹ فرهنگ در اطراف دنیا، نتیجه گرفتند که والدین رفتار متفاوت پایداری با توجه به ترتیب تولد، بیشتر در حمایت از فرزند اول، انجام می‌دهند.

با استنباط از شواهد یاد شده که نشان می‌دهند تقریباً ۳۵ درصد از واریانس شخصیت را می‌توان براساس ترتیب تولد تبیین کرد (جانگ، ۱۹۹۶ و بورکنو، ۲۰۰۱؛ به نقل از ملیسا^۳، ۲۰۰۸) و از آنجا که والدین رفتار متفاوت پایداری با توجه به ترتیب تولد فرزندان، از خود نشان می‌دهند (روزنبلت و اسکاگرگ، ۱۹۷۴)، لذا تلاش در جهت یافتن رابطه ترتیب تولد با ابعاد شخصیتی و دیگر متغیرهای فردی و تعاملی می‌تواند یاری‌گر جنبه‌های نظری و عملی تبیین شخصیت باشد.

۱-۱ بیان مسئله

سبک زندگی الگویی از ترجیحات، تمایلات و ارزش‌های فرد می‌باشد (باسرمن^۴، ۱۹۸۳). آدلر (۱۹۲۷) سبک زندگی را به عنوان راه و روش یک فرد در برابر محیط تعریف کرده و معتقد است سبک زندگی را می‌توان برابر با واژه انطباق دانست (به نقل از والترز^۵، ۱۹۹۸). ایرل^۶ (۱۹۸۳)، سبک زندگی را الگوی انتخاب و فعالیت‌های فرد می‌داند (به نقل از وییل^۷، ۲۰۰۰). در تفکیک سبک زندگی از شخصیت، چمبرز^۸ و بیچارد^۹ (۱۹۹۲) معتقدند که سبک زندگی فقط الگوی باثبات فکر و رفتار زندگی شخص نیست، بلکه نشانه ساختاری اساسی است که یک فرد براساس آن اهداف و فعالیت‌هایش را در جهان تنظیم می‌کند.

1-Rosenblatt
2-Skoogberg
3-Melissa
4-Bosserman
5-Walters
6-Earl
7-Veal
8-Chambers
9-Bickhard

آدلر (۱۹۲۹) معتقد بود که سبک زندگی منش اصلی یک فرد است که در سال‌های اولیه زندگی شکل می‌گیرد و واکنش‌ها و رفتارهای فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. سبک زندگی از تعامل‌های اجتماعی سال‌های اولیه زندگی آموخته می‌شود (نقل از شولتز و شولتز، ۱۳۸۴).

موزاک^۱ و مانیاکسی^۲ (۱۹۹۹)، عوامل مؤثر در رشد سبک زندگی را به دو گروه عوامل زیست‌شناختی و عوامل روانی اجتماعی تقسیم می‌کنند. آدلر ترتیب تولد را به عنوان یکی از اصلی‌ترین عوامل مؤثر روانی-اجتماعی در دوران کودکی می‌داند که بر مبنای آن فرد سبک زندگی خود را پدید می‌آورد.

جایگاه ترتیب کودک (اول، دوم یا چندمین فرزند خانواده بودن) در مجموعه خانواده کلید سبک زندگی است که کودک در آینده در پیش می‌گیرد و همین مسئله تأثیری مهم در نحوه نگرش کودک بر واقعیت‌های زندگی دارد (تامپسون^۳ و رودلف^۴، ۱۳۸۴).

از طرف دیگر شخصیت، مجموعه‌ای از ویژگی‌های بادوام و منحصر به فرد است که ممکن است در پاسخ به موقعیت‌های مختلف تغییر کند. به عبارتی دیگر شخصیت الگوی متمایز تفکرات، هیجان‌ها و رفتارهاست که سبک شخصی هر فرد را در تعامل با محیط مادی و اجتماعی رقم می‌زند (اتکینسون^۵ و همکاران، ۱۳۸۳).

در تبیین شخصیت، لوئهلین^۶ (۱۹۹۲) معتقد است که اغلب صفات شخصیتی با عوامل مؤروثی مرتبطند، اما با توجه به سنخ‌شناسی پنج عاملی شخصیت، همپراشی^۷ صفات بر اساس تأثیرات محیطی و ژنتیکی تبیین می‌شود (به نقل از مک کری^۸، ۲۰۰۱).

1-Mosak

2-Maniacci

3-Tompson

4-Rodolf

5-Atkinson

6-Loehlin

7-Covariance

8-McCrae

صفت اساس روش‌های تحلیل عاملی در بررسی شخصیت بوده و منظور از آن، آمادگی کلی انسان در رفتار کردن به سبکی خاص است. در این مفهوم شخصیت به معنای مجموعه صفاتی است که یک فرد را مشخص می‌سازد (به نقل از گروسی، ۱۳۸۱).

آلپورت^۱ و کتل^۲ که نظریه‌های آن‌ها بر اهمیت صفات استوار بود، اهمیت محیط را قبول داشته و عامل والدین را در شکل‌گیری شخصیت تشخیص دادند. آلپورت (۱۹۶۲) رابطه کودک با مادر را منبع اصلی محبت و امنیت می‌داند، شرایطی که برای رشد بعدی شخصیت اهمیت دارند. کتل (۱۹۹۱) کودکی را دوره مهم شکل‌گیری شخصیت می‌داند، به طوری که رفتار والدین و همشیرها منش کودک را شکل می‌دهند (به نقل از شولتز و شولتز، ۱۳۸۶).

در دو دهه گذشته، میان پژوهشگران شخصیت با زمینه‌ها و فرهنگ‌های مختلف توافق فزاینده‌ای در مورد وجود یک مدل پنج عاملی در ارزیابی شخصیت به نام پنج عامل بزرگ^۳ بوجود آمده است (گروسی، ۱۳۸۱). مدل پنج عاملی شخصیت حاصل رویکردهای بررسی صفات شخصیتی است که برگرفته از سیستم‌های سه گانه آیزنگ^۴ (۱۹۷۰)، گیلفورد^۵ (۱۹۷۵) و کتل (۱۹۸۰) می‌باشد. مدل پنج عاملی ابعاد کلی شخصیت (روان‌رنجورخویی^۶، برون‌گرایی^۷، گشادگی نسبت به تجارب^۸، توافق‌پذیری^۹، وظیفه‌شناسی^{۱۰}) را مشخص کرده است. مک کری و کاستا^{۱۱} (۱۹۹۷) خاطر نشان کرده‌اند که پنج عامل اصلی و صفات پرسشنامه آنها بیانگر «ساختار مشترک شخصیت انسان» هستند که از تفاوت‌های فرهنگی فراتر می‌روند.

-
- 1- Allport
  - 2- Cattell
  - 3- Big- five factors
  - 4- Eysenck
  - 5- Gilford
  - 6- Neurosis
  - 7- Extraversion
  - 8- Openness
  - 9- Agreeableness
  - 10- Conscientiousness
  - 11- Costa

کاستا و مک کری (۱۹۸۸) در پژوهشی طولی که آزمودنی‌های یکسانی را به مدت شش سال بررسی کردند، گزارش نمودند که عوامل پنج‌گانه‌ای هم در کودکان و هم در بزرگسالان تعیین گردیده و معلوم شد که هر پنج عامل از سطح بالای ثبات برخوردارند (به نقل از شولتز و شولتز، ۱۳۸۶).

در جمع‌بندی نظریه‌های مختلف شخصیت می‌توان گفت که امروزه در تبیین شخصیت سه عقیده وجود دارد که عبارتند از: الف) پذیرش ویژگی‌های شخصیتی به عنوان مکانیزم‌های روان‌شناختی جهانشمول موروثی؛ ب) تفاوت‌های فردی؛ و ج) پذیرش تفاوت‌های گروهی منظم از قبیل جنسیت، ترتیب تولد، سن و نژاد که می‌توانند بر اساس نظریه تحولی روشن شوند. در این میان، ترتیب تولد یکی از منابع تفاوت‌های گروهی منظم در شخصیت است که به عنوان نماینده‌ای از تفاوت‌های گروهی هم‌چون سن، اندازه فیزیکی، قدرت، جایگاه و سایر امتیازهایی که بیشترین تأثیر محیطی غیر مشترک را بر روی شخصیت دارند به شمار می‌رود (لاوسن^۱ و بروسارت^۲، ۲۰۰۴).

در رابطه با تأثیر محیط اجتماعی بر شخصیت، داده‌های ژنتیک رفتاری نشان می‌دهند که تأثیرات محیطی بر روی شخصیت، متنوع بوده و می‌تواند از طریق منابع غیر موروثی درون و برون خانوادگی مفهوم‌سازی و تبیین شوند. اگرچه ممکن است رقابت‌های خواهر-برادرانه درون خانواده، تأثیراتی بر نظام‌های تسلط اجتماعی داشته باشند؛ اما تأثیرات اجتماعی برون خانوادگی نیز خود را در رفتارهایی که بین خواهرها و برادرها مشترک نیستند نشان داده و احتمالاً باعث تأثیرات ترتیب تولد خواهند شد (سالووی^۳، ۱۹۹۵؛ به نقل از مک دونالد^۴، ۱۹۹۸).

دانستن این‌که چگونه ترتیب تولد بر یک کودک اثر می‌گذارد، به جامعه و والدین کمک می‌کند تا با شرایط منحصر به فردی که هر فرزند در آن متولد می‌شود، آگاه‌تر شوند و همچنین به آن‌ها کمک می‌کند که راهبردهای منحصر به فردی که برای هر فرزند لازم است، را شکل دهند. این اطلاعات می‌تواند در راستای تعدیل کردن تفاوت‌هایی باشند

^۱ -Lawson

^۲ -Brossart

^۳ -Sullowey

^۴ -Mac Donald

مسأله

که به دنبال ترتیب تولد به وجود می‌آیند. همچنین می‌تواند جهت تصحیح تفاوت‌ها و یگانگی در شخصیت کودک که متناسب با ترتیب تولد شکل می‌گیرد، به کار رود (شیلر^۱، ۲۰۰۶).

ساروگلو^۲ و فیاس^۳ (۲۰۰۳) برای تعیین این‌که آیا جایگاه تولد در میان کودکان بعدی با کنترل جنسیت هر یک از همشیرها، نتایج متفاوتی را با توجه به ابعاد نظریه شخصیتی پنج عاملی ایجاد خواهد کرد یا نه، تلاش کردند. یافته‌های آن‌ها نشان داد که کودکان میانی در مقایسه با کودکان آخر با احتمال بیشتری سرکش و جستجوگر تجربه‌های جدید هستند. از طرف دیگر آن‌ها نتیجه گرفتند که کودکان آخر بیشتر از کودکان میانی شبیه به کودکان اول هستند. همچنین اشاره می‌کنند که فاصله سنی میان همشیرها متغیر مهمی به شمار می‌رود.

ملیسا (۲۰۰۸) در یک مطالعه که به منظور بررسی رابطه بین ابعاد شخصیتی با ترتیب تولد از طریق آزمون شخصیتی آیزنگ در خانواده‌های بزرگ و پرجمعیت انجام داد، به این نتیجه رسید که فرزندان آخر و سه فرزند کوچک خانواده، برون‌گراتر از فرزندان اول و سه فرزند بزرگ خانواده هستند. او در تبیین بالا بودن برون‌گرایی در کودکان آخر خانواده، به افزایش توجه والدین به فرزندان آخر در درون و بیرون خانواده اشاره کرده و بیان می‌کند که موقعیت و جایگاه فرزندان آخر در بین خواهران و برادران، باعث جلب توجه والدین و فرزندان به آن‌ها شده و این موقعیت، فرایند اجتماعی شدن آن‌ها را بهبود می‌بخشد.

سالووی (۱۹۹۶) مطالعات مربوط به ترتیب تولد و شخصیت را که در بازبینی ارنست^۴ و آنگست^۵ (۱۹۸۳) بر اساس اندازه حجم خانواده و سطح اقتصادی-اجتماعی کنترل شده بودند، با توجه به ابعاد عوامل شخصیتی پنج‌گانه طبقه‌بندی نموده و با بازبینی دوباره مطالعات تا سال ۱۹۹۹ نتیجه گرفت که فرزندان اول در مقایسه با کودکان بعدی، دارای وظیفه‌شناسی، روان‌رنجورخویی و برون‌گرایی بالاتر بوده و

¹-Schiller

²-Saroglou

³-Fiasse

⁴-Ernst

⁵-Angst